

теоријски бавио феноменологијом и метафизиком, а практички општим принципима осећања, укуса и чулне жудње и првим темељима обичајности.

Идеја за *Критику чистог ума* није у питању о моћима ума с обзиром на она сазнања којима он може стремити независно од сваког искуства, јер се у том питању отвара тло за пуни приступ моћима ума, које мора укључивати и простор за могућност властите критике. Специфична судбина људског ума (у једном виду) лежи у чињеници да га увек „копкају“ управо она питања на која не може да одговори – и мада су то питања које му поставља његова властита природа, она уједно перманентно премашују његове могућности. Под „критиком чистог ума“ Кант не разуме критику књига и система, већ „критику моћи ума уопште у погледу читавог сазнања“, којима ум може стремити „независно од сваког искуства“.

Предговор првом издању *Критике чистог ума*, објављене 1781. године, садржи и Кантов изричит став да је основно питање којим се он бави питање о томе *шта и колико могу разум и ум сазнати ван сваког искуства*, а не питање о томе *како је могућа сама могућност мишљења*. Тешкоћа метафизике се додатно показује и у њеном властитом предмету – јер у њој ум треба да буде свој сопствени ученик.

Предговор другом издању *Критике чистог ума* открива и Кантов покушај да *побољшањима отклони неспоразуме око естетике, а посебно око појма времена*. Потребно је напоменути да естетика спада у круг ретких тема чијим извођењем у првом издању *Критике чистог ума* Кант није био у потпуности задовољан, што додатно говори о комплексности поменуте теме. Управо ће *појам времена* бити кључно место за разумевање поступка којим Кант успева да суочи и превазиђе две затворене и супротстављене струје мишљења у епохи која му је претходила: емпиристичко инсистирање на искуству као једином извору сазнања и рационалистичко тврђење да је разум и извор и исходиште сваког могућег сазнања. Слично Аристотелу, који на питање *да ли нешто настаје или не настаје „из ничега“* одговара са – „ни једно ни друго - настајање је остваривање могућности“ Кант на питање *да ли сазнање потиче или не потиче из искуства* са привидном лакоћом одговара: да све сазнање почиње са искуством – то је несумњиво, али иако *почиње* са њим, то не значи да све сазнање *и проистиче* из њега. За Канта *искуство* претходи *сазнању* као што и за Аристотела *дете* претходи *човеку* - временски, али не и логички!